

АКТИВНО ОБХВАЩАНЕ ОВЛАСТЯВАНЕ МНОГООБРАЗИЕ

Ръководство за обучители и
управленски персонал в образованието
за възрастни

изготвено от DVV, FOLAC и lernraum.wien

www.oed-network.eu

Изготвяне и окончателна редакция:

Deutscher Volkshochschul-Verband, DVV

(Германия)

FOLAC - Учене за активно гражданско участие (Швеция) Lernraum
Wien (Австрия]

Благодарности:

Повечето от примерите за добри практики, предоставени на следните страници, са публикувани в изданието на Kil, Monika, B. Dasch и M. Henkes. Outreach-Empowerment-Diversity: Collection, presentation and analysis of good practice examples from Adult Education leading towards an inclusive society. Bonn: Deutsches institut fur Erwachsenenbildung, 2013.

Освен това са включени примери, събрани в докладите за обратна връзка, написани от практикуващи в тази област и други експерти, отправили коментари по първата редакция на настоящата публикация.

Координация на проекта:

Европейската асоциация за образование за възрастни, ЕАОВ

Графичен дизайн и издание:

Serena Gamba

www.serenagamba.com

© OED Брюксел, 2014

Програма
за учене
през целия
живот

С подкрепата на Програмата за учене през целия живот на Европейския съюз - 517734-LLP- 1-2011-1-BE-GRUNDTVIGGNW.

“Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Настоящата публикация отразява само личните виждания на нейния автор, като Европейската комисия не носи каквато и да било отговорност за използването на информацията, съдържаща се в нея.”

Съдържание

OED - кои сме ние?	стр. 5
Увод	стр. 8
1. Първоначален контакт: Информирание и набиране на участници	стр. 11
2. Предварителна работа: Балансиране между идентифицираните потребности на учащите се и идентифицираните им силни страни	стр. 13
3. Учебната ситуация: Ангажиране на учащите се в клас	стр. 15
4. Учебната ситуация: Привличане на обучаващи се на структурно ниво	стр. 22
5. Преходен период преди и след края на програмата	стр. 24

Резюме

Образованието за възрастни може да бъде ключов фактор за трансформация, за опълчване срещу несправедливите структури на властта, за създаване на възможности за участие и преодоляване на маргинализацията. Мрежата OED желае да подкрепи развитието на по-голямо многообразие в областта на образованието за възрастни и да насърчи активното гражданство, като помогне гласовете на обучаващите се да бъдат чути от образователните институции за възрастни, както и мнението им да се зачита по време на учебния процес.

Това ръководство има за цел да окаже подкрепа на ръководните кадри, специалистите, разработващите курсовете и практикуващите в образователните институции за възрастни в работата им с групи в социално и образователно неравностойно положение. То се основава на примери за добра практика, събрани от 14 европейски държави, и отразява опита на преподаватели на възрастни, работещи на място.

Петте глави в това ръководство съответстват на пет различни фази на общуването между обучаващия и (потенциалния) обучаем. Първата фаза са дейностите за активно обхващане и популяризиране, извършвани от обучаващата организация, като при нея се търсят решения за преодоляване на потенциалните пречки пред участието и се подготвят стратегии за преодоляване на тези пречки. Преминавайки вече на ниво „класна стая“, ръководството илюстрира начините, по които обучаващите могат да осъществят по-добро общуване с обучаващия се по време на самия курс, като по този начин улесняват и насърчават участието му.

Съгвайки върху разбирането, че приносът на учащите се може да промени в положителна посока самите образователни организации, обучаващи възрастни, следващата глава разглежда участието на учащите се на структурно ниво - например тяхното представителство в организационните структури на образователните институции за възрастни. Последната глава илюстрира някои принципи за подкрепа на прехода след завършване на обучителния курс.

Ръководството има за цел да се повиши осведомеността относно програмите за активно обхващане, овластяване и многообразие, предлагани от образователните институции, както и да насочва ежедневната работа на практикуващите. И на последно място по ред - но може би на първо място по важност - ръководството има за цел да насърчи важния диалог между всички хора, които са посветили дейността си на обучението за възрастни: обучители, ръководители и участници.

OED - кои сме ние?

OED е съкращение от „Outreach, Empowerment and Diversity“, (активно обхващане, овластяване и разнообразие) в областта на обучението за възрастни. Европейската мрежа „Грюндвиг“ обединява 17 организации от 14 държави. Нашата цел е да се отговори на необходимостта от достигане и обхващане на маргинализираните групи и особено на имигрантите и етническите малцинства. Ние желаем да подкрепим създаването на по-голямо многообразие в областта на образованието за възрастни, включването на гласовете на учащите се в рамките на институциите и процесите на учене, както и овластяването на учащите се да станат активни европейски граждани.

Чрез проекта ние желаем

- да осигурим събирането и анализа на примери за добри практики от цяла Европа, които са свързани с въпросите на социалното включване и активното гражданство,
- да анализираме стратегиите за достигане и обхващане на маргинализираните групи, използвани от някои институции, и да предадем тази информация на други образователни институции за възрастни, за да ги подкрепим при организирането на програми за активно обхващане,
- да насърчим многообразието в организациите за образование за възрастни и в техните програми за обучение,
- да разработим стратегии за овластяване на базата на добрите практики и опита на мрежата, за да „активираме“ учащите се от маргинализираните групи,
- да усъвършенстваме методиката на преподаване за многообразни целеви групи, което да ги овластява, и да публикуваме методическо ръководство,
- да подобрим управлението на образователните институции за възрастни чрез многообразие и включване на мненията на учащите се,
- да проучим по какъв начин разнообразните мнения на учащите се могат да подобрят образованието за възрастни,
- да предоставим препоръки за действие, които касаят интеграцията на маргинализираните групи, овластяването им и тяхното участие в обучение през целия живот,
- да организираме европейска конференция в Брюксел през 2014 г., на която да представим резултатите.

Членове на мрежата

ЕАОВ - Европейска асоциация за образование за възрастни

Мрежата Outreach Empowerment Diversity се координира от ЕАОВ - Европейската асоциация за образование за възрастни. ЕАОВ е европейска НПО с около 116 членуващи организации в 43 държави, която работи в областта на обучението на възрастни.

Дафни кентро епагелматикис катартисис - ДАФНИ КЕК (Гърция)

ДАФНИ КЕК основно планира и осъществява проекти и учебни дейности, насочени към хората в социално неравностойно положение и групи в риск (безработни, самотни майки, жители на селата, мигранти и роми), като отговаря на официални покани за проектни предложения на национално и европейско ниво или на място чрез организиране на работни семинари за активно гражданско участие.

Датска асоциация за образование за възрастни (ДАОВ)

ДАОВ е организация, която насърчава неформалното образование за възрастни чрез сътрудничество, информация и развитие. ДАОВ представлява 34 членуващи организации.

Deutscher Volkshochschul-Verband, DVV (Германия)

Германската асоциация за образование за възрастни (Deutscher Volkshochschul-Verband, DVV) представлява федерална асоциация от 16 регионални сдружения на общински центрове за образование за възрастни (Volkshochschulen, VHS).

Център за образование на хора в неравностойно положение, (Educational Disadvantage Centre, EDC) St. Patrick's College, Дръмкондра, колеж на Dublin City University (Ирландия)

Центърът за образование на хора в неравностойно положение (EDC), който е част от Факултета по образование на St. Patrick's College, има за цел да допринесе към използване на най-добри практики в национален и международен план по отношение на въздействието на неравностойното социалното и икономическо положение върху образованието.

Естонска асоциация за неформално образование за възрастни (Естония)

ENAEA е обща организация за организации/доставчици на образование за възрастни (74). ENAEA е социален партньор на Министерството на образованието и науката

FOLAC - Учене за активно гражданство (Швеция)

FOLAC е международната мисия за 150 гимназии за възрастни в Швеция. Целта на FOLAC е да насърчи ученето за активно гражданско участие на местно, национално, европейско и глобално ниво.

Германски институт за образование за възрастни

Център за учене през целия живот Лайбниц (DIE) (Германия)

DIE (Германски институт за образование за възрастни „Център за учене през целия живот – Лайбниц“) е централната институция за изследвания и практики в образованието за възрастни и продължаващо образование в Германия.

Дом на науката и техниката (България)

„Дом на науката и техниката“ - Враца е научно културно-просветно, неполитическо, доброволно, творческо-професионално сдружение с нестопанска цел на инженери, учени, изобретатели, техници и други специалисти и учащи от областта на науката, техниката и икономиката, регистрирано през 1992 г. по Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

Международни проекти и консултантска дейност „Хидра“ (Турция)

Международни проекти и консултантска дейност „ХИДРА“ е организация с нестопанска цел, която бе създадена с цел да предоставя ориентирана към знанието техническа, икономическа и правна помощ в съответствие с реалностите и потребностите на нашата страна, на всички институции и организации, които имат за цел да осигурят устойчиво развитие както в страната, така и в чужбина.

Международна организация за миграция (МОМ) (Австрия)

Основана през 1951 г., МОМ е водещата междуправителствена организация в областта на миграцията, която работи в тясно сътрудничество с правителствени, междуправителствени и неправителствени партньори.

La Ligue de l'Enseignement (Франция)

La Ligue de l'enseignement обединява повече от 30 000 сдружения в 102 департаментски и 22 регионални федерации във Франция с общата цел да осигурят обучение на отговорни граждани, които ще изпълняват своите задължения, ще се ползват пълноценно от правата си и ще бъдат активни в обществото, като по този начин укрепват неговия демократичен, хуманистичен и социален характер. Тези сдружения освен това работят колективно срещу всички неравенства, за да обсъдят и изградят едно по-независимо общество.

Iernraum Wien

Iernraum.wien - Институт за многоезичие, интеграция и образование - представлява изследователският отдел на Wiener Volkshochschulen (VHS Wien).

Movimiento para la Paz el Desarme y la Libertad (Испания)

Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad- MPDL е организация, която се управлява от съвет на директорите, председателстван от председателя на MPDL г-жа Франсиска Саукуййо. Председателят, генералният секретар и останалите членове са избрани от Общото събрание на членовете, който е основният орган за управление на организацията.

Финландската фондация за учене през целия живот, КВС (Финландия)

Kansanvalistusseura, Финландската фондация за учене през целия живот - КВС - оказва подкрепа за обучение и изгражда общество на учащи се, като предлага експертен опит и услуги. Фондацията, създадена през 1874 г., си сътрудничи с широк кръг заинтересовани страни в образованието за възрастни във Финландия и в международен план.

Национален институт за продължаващото образование за възрастни (National Institute of Adult Continuing Education, NIACE) (Англия и Уелс)

Стратегическият план на NIACE ни ангажира да подкрепяме увеличаването на броя възрастни, участващи във формално и неформално обучение в Англия и Уелс, в Европа и в целия свят.

Ромска асоциация на жените „Дром Котар Местипен“ (Испания)

Ромската асоциация на жените „Дром Котар Местипен“ е нестопанска организация, създадена през 1999 г. от ромски и не-ромски жени с различни характеристики и произход (възраст, образование, работа и т.н.).

Посетете нашия уебсайт на проекта www.oed-network.eu за повече информация.

Увод

Исторически преглед

Участието в образованието за възрастни продължава да бъде неравностойно разпределено. Въпреки многото усилия представителите на малцинствени групи, възрастните хора с ниско образование и други групи, които и без това са по-слабо представени в обществото, си остават по-слабо представени и в сферата на образованието за възрастни¹. Участието в образователни дейности очевидно е свързано с участие в обществото, със способността да направите така, че гласът ви да бъде чул. Ето защо ние вярваме, че работата за ангажиране на маргинализирани групи в областта на образованието за възрастни трябва да бъде приоритет за осигуряващите такова образование, тъй като по този начин се работи за едно справедливо и приобщаващо общество. Има четири концепции, които изглежда са в най-висока степен относими към този вид работа: многообразие, активно обхващане (outreach), овластяване и активно гражданство.

ОЕД поставя акцент върху хората, които най-много се нуждаят от образование за възрастни

Един кратък поглед към някои данни за икономическото, социално и образователно състояние на много европейци може да осигури картина какви точно хора имаме предвид, когато говорим за най-силно нуждаещите се от образование за възрастни.

- Образованието е необходимо там, където икономическата обстановка е несигурна.

Поне 20 милиона души живеят при условия, които са силно ограничени от липсата на ресурси². Според Европейската комисия 120 милиона души в ЕС (24,2%) са изложени на риск от изпадане в бедност и социално изключване, а около една четвърт от цялото население са хора, които не са завършили горната

степен на средното образование⁴. Според Европейската комисия специфични групи от населението - например ромите - са в особено слаба позиция: две трети са безработни, само едно от всеки две деца посещава детска градина, а само 15% завършват средно училище⁴.

- Образованието е необходимо, когато хората почти нямат думата в рамките на демокрацията. Образованието трябва да подкрепи различните проявления на демокрацията.

От една страна, участието чрез традиционните инструменти на представителната демокрация, т.е. чрез гласуване на избори, намалява, тъй като хората все повече усещат, че не успяват да влияят чрез тези канали на участие в обществения живот. От друга страна сме свидетели на нови форми на протест и искания за възможности за участие, като например движението „Окупирай“ в целия Европейски съюз. Групите в социално или образователно неравностойно положение имат нужда и право да бъдат изслушани и да имат възможност да добият знания и умения, които им позволяват да участват активно в развитието на нашето общество и да се включат в дискусиите за това как да се справят със собственото си и нашето общо предизвикателство – на местно, национално и на европейско ниво.

ОЕД - Какво разбираме под многообразие, активно популяризиране, овластяване и активно гражданство

Активно обхващане

Това понятие означава, че образованието не е просто стока, която хората трябва да отидат някъде и да получат, а благо, което трябва да бъде на разположение за потенциалните учаци се, независимо къде се намират те и от какво точно се нуждаят. Пауло Фрейре⁵ критикува така наречената „банкова концепция за образованието“, в рамките на която, според него, учителите просто „трансферират“ знания и издават декларации или заповеди, и в която учащите се разглеждат като обикновени „съдове“ за предварително определени знания⁶. Концепцията на Фрейре критикува самото естество на предаването на знания: знанията се определят от дадени елити, които имат последната дума какво е „ползено знание“ и какво – „безползено“. Активното обхващане, като основополагаща концепция, е точно обратното: образованието се поставя на разположение на хората по най-различни начини. В процеса на обучение новите знания се произвеждат съвместно от преподавателя и ученика. Следователно се променя както ролята на обучителите и на институциите - те вече не представляват монолитна система, която „поднася наготово“ и консервира знания - така и ролята на обучаващите се. И двете страни си сътрудничат в създаването на нови знания. Терминът „активно обхващане“ обаче може освен това да се използва като покровителствено-високомерен израз: „ние, просветените, знаещите, протягаме ръка към онези, които не знаят“. Това означава, че институциите и обучителите винаги трябва да се отнасят критично към

собствените си роли, програми и позиция.

Нашето предизвикателство е да дадем достъп до образование - при поставените от самите тях условия - на онези, които често са възпрепятствани от такова участие, без да ги унижаваме с покровителствено отношение.

Овластяване

Овластяването е концепция, датираща още от програмите за действие в рамките на общността от тридесетте години на XX век, движението за граждански права и различни независими местни проекти. Бразилският педагог Пауло Фрейре („Педагогика на потиснатите“) играе ключова роля както в социално-психологическата работа, така и в областта на образованието. Тъй като е не по-малко спорен от концепцията за многообразието, терминът „овластяване“ може да се разбира от различни участници по много различни начини. Определени групи хора в обществото нямат власт и представителство поради редица фактори, включително културни предразсъдъци, дискриминация и неравенство. Целта на овластяването, обаче, не е да се „подари“ власт на тези групи като някакъв жест на патерналистично благоволение, а да им се даде възможност сами да се сдобият с властта, която им е нужна. Джеси Джаксън, един от водещите активисти за правата на човека в САЩ, казва: „Не е ваша отговорност за това, че сте паднали, но отговорността за изправянето е ваша“. В рамките на мрежата OED ние разбираме термина точно по този начин. И отново изглежда трудно да не попаднем в капана на покровителственото отношение, което може да се обобщи с фразата „ние ви овластяваме“, като по този начин се поддържа състоянието на безпомощност и зависимостта от „подадената за помощ ръка“ на групите, с които работим: съдържанието на обучението трябва да бъде решено от самите обучаеми. Овластяване за нас означава да осигурим инструменти за „себеовластяване“ и постоянно присъствие на необходимостта от критичен самоанализ от страна както на преподавателя, така и на учащия се. Това предполага, че критичният самоанализ на собственото ни положение сам по себе си представлява инструмент за овластяване.

Критичният размисъл по отношение на силовите структури в обществото може също да доведе до определяне на стратегии за промяна. В този смисъл овластяването също води до равномерно разпределение на ролята на учителя и на обучаемия, като и двете групи са едновременно учители, и ученици. Презумпцията, че няма един тип знание, което да е по-ценно от друго знание в контекста на дейностите за овластяване, трябва да бъде ръководен принцип (в контраст с властовото естество както на източника, така и на предаването на някои видове знания в така наречените „официални образователни институции“). Образованието в контекста на овластяването също така трябва да да бъде освободено от измерването на така наречените „учебни резултати“.

Многообразие

Това понятие означава, че ние приемаме и признаваме различията между хората по отношение на тяхното социално положение, религиозни вярвания, езиците, които те използват, техния пол, произход, възраст и сексуална ориентация. Концепцията на многообразието е важна и положителна като начин да се направят различията видими, полезни и ценени - а понякога и да се работи по източниците на различията, за да се подобри живота на определени групи, т.е. на онези, които са маргинализирани по причини, свързани с дискриминация, расизъм, езикови различия или икономическа експлоатация.

В областта на образованието за възрастни познаването на многообразието на житейските ситуации, контекста и стиловете на живот на (потенциалните) учащи се, както и на преподавателския състав, осигурява на преподаватели, администратори и образователни мениджъри информация за многообразието на хората, които посещават курсовете или - конкретно проблемът, с който се занимава OED - които не посещават курсовете. Ние дълбоко вярваме, че управлението на многообразието и осведомеността са първа стъпка към овластяване и активна гражданска позиция, като освен това вярваме, че познаването на многообразието трябва да бъде последвано от конкретни стъпки, които водят в посока на положително действие

Активно гражданство

Активното гражданство така, както ние го разбираме, означава гражданите да имат способността, възможността и волята да участват в различни сфери на обществото като трудова заетост, организации на гражданското общество, политика и култура. Активното гражданство касае отношенията между индивидите и техните общности. То е основано на демократичните ценности и правата на човека и поставя акцент върху ангажираността и участието⁷.

Активното гражданство е от основно значение за демокрацията. Без активни граждани самият термин „демокрация“ се изпразва от съдържание - граждани, които познават добре своите права и отговорности и имат способността да изразят своето мнение и да предприемат действия. Нашите общества са изправени пред дълбоки и трудни предизвикателства: финансови кризи, безработица, все по-големи различия в доходите, миграция, расизъм и ксенофобски тенденции, неравенство между половете и изменение на климата. Поуките от историята ни учат, че няма положителни решения на тези предизвикателства без участието на активните граждани и без жизнено гражданско общество, основано на правата на човека. В един глобализиран свят активното гражданство трябва да се схваща като многоизмерно понятие, включващо както местното, така и регионално, национално, европейско и световно равнище. Гражданите трябва да се ангажират в местно, национално и транснационално сътрудничество и трябва да получат подкрепа, за да го направят.

Учене за активно гражданство

Участието в обучение за активно гражданство трябва да се разбира като политически акт. Ученето за активно гражданство няма за цел да адаптира учащите се към настоящата ситуация, а да насърчи промяна в техен собствен интерес и в полза на обществото.

„Не желая да омаловажавам значението на образованието за гражданство, но твърдя, че е налице необходимост да се смени фокуса от „преподаване“ на гражданско образование към различните начини, по които хората се учат на демокрация чрез участието си в контекста и практиките, които съставляват техния ежедневен живот и този на обществото като цяло.“

Берит Ларсон на работен семинар за обучители, проведен от OED, април 2013 г.

Ние не се раждаме активни граждани, но имаме капацитета да се превърнем в активни граждани. Правото на човек да разполага с основни знания и умения, както и правото му да разви ключови умения, очертани от Генерална дирекция за образование и култура на Европейската комисия⁸ трябва да се зачита и да се работи за осигуряването му. Образованието за възрастни може да играе ключова роля за изпълнението на тази задача. Отправната точка на ученето за активно гражданство трябва да бъде ежедневието на участниците и признанието, че те са субектите в собственото си развитие. Това означава обучителите на възрастни и самите учащи се да прилагат едновременно индивидуална и структурна перспектива. Какви са индивидуалните пречки за участие в обществото? Какво мога да направя, за да премахна всяка от тези пречки? Какви структурни пречки могат да бъдат идентифицирани? Как мога аз, заедно с другите, да променя дискриминационните структури въз основа на пол, класа, етническа принадлежност, религия и убеждения, сексуална ориентация или увреждане?

„Ние се учим на демокрация, когато действаме в организирано сътрудничество в рамките на агонистичен диалог. Ето защо същността на това да учим околните на субективност касае как да бъдем равни в един свят на неравенство.“

Берит Ларсон на работен семинар за обучители, проведен от OED, април 2013 г.

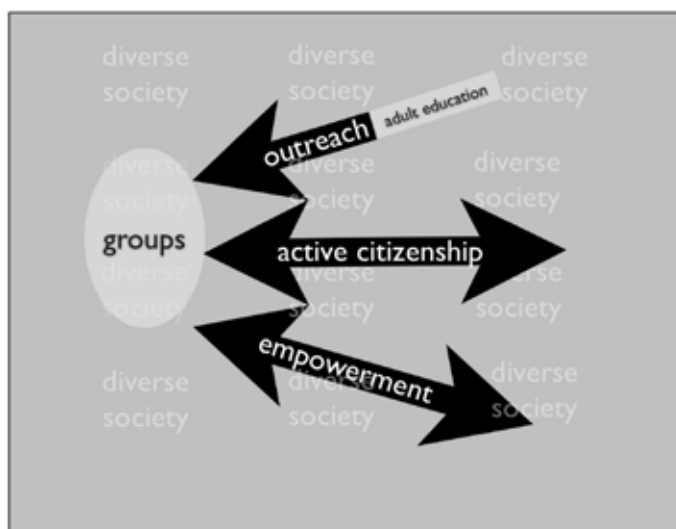
От решаващо значение е процесът на учене сам по себе си да бъде акт на активна гражданска позиция, а не само външно проповядване на активно гражданство. А това значи, че процесът на обучение трябва да включва ежедневието и неговите предизвикателства в местната общност. Ученето за активно гражданство може да бъде интегрирано като динамична част от процеса на учене при усвояване на основни умения и езици, подготовка за кандидатстване в университет, а също и в областта на професионалното образование и обучение.

Ученето за активно гражданство е свързано с развитието на знания, нагласи и умения, свързани с индивидуални и колективни действия. Важно съдържание в този процес на обучение е:

- увереност в собствените сили,
- демократични ценности, основани на правата на човека,
- познаване на правата и отговорностите,
- познаване на институциите и структурите в обществото
- способност да се намира информация и да ѝ се прави оценка,
- способност за критично мислене,
- способност за общуване,
- способност за създаване на организация и участие в нея,
- способност да се определи къде се упражнява властта и какви са начините човек да има влияние
- способност да си оформят мнение и да го споделят с другите.

Най-добрият и най-смислен начин да учим за активно гражданство е да го практикуваме - един вид учене чрез практика. Ролята на обучаващия е да подпомага и напътства участниците по пътя на обучението им.

Следващите глави очертават някои основни принципи, считани за важни от мрежата OED. Те са илюстрирани с помощта на примери за добри практики⁹ и имат за цел да дадат конкретни идеи и предложения за това как да се достигне до маргинализирани групи¹⁰ в областта на образованието за възрастни.

1. Първоначален контакт: Информирание и набиране на участници

Малцинствата, възрастните хора, които са имали ограничен достъп до образователни възможности в миналото - например преждевременно напусналите училище и други групи в социално или образователно неравностойно положение - най-слабо участват в областта на образованието за възрастни. Обучаващите често приемат, че „тези, които наистина са мотивирани да учат, ще дойдат при нас“ - и все пак, неучастието не е непременно недостатък на неучастващото лице. Напротив, може да се окаже, че обучаващите са трудно достъпни по различни причини. Осъзнаването на пречките за участие в обучението за възрастни е първата стъпка към включването на маргинализираните групи. Причините за неучастие може да варират от липса на информация за услугите, които се предлагат, през езикови бариери, неподходящи места, където се предлагат услугите, и се стигне до пречки от индивидуален характер - като личната или културна стойност, придавана на образованието. Често ниското самочувствие или неприятни минали преживявания с образователните институции възпират потенциалните обучаеми от участие в образованието за възрастни¹¹. Тези фактори трябва да се вземат предвид, когато се подхожда към потенциалните участници.

1.1 Създаване на стратегия

„Активно обхващане и популяризиране“ не се изчерпва с раздаването на листовки: информационните дейности трябва да бъдат внимателно планирани, интегрирани и вградени в една цялостна стратегия. Дори най-добрите образователни програми не могат да бъдат успешни, ако стратегията за активно обхващане (outreach) не е подходяща за достигане до потенциалните участници. Трудно е да се разчита на стандартни планове - успехът на дейностите за активно обхващане, постигнат от даден учител с определена група, не гарантира успеха в различен контекст. Ръководният персонал, учителите, работниците „на терен“,

учащите се и техните представители трябва да бъдат включени в планирането на стратегията за обхващане и популяризиране. В този контекст всички служители трябва да (пре)разгледат самата концепция на образователната организация (например да изготвят писмена декларация за мисията на организацията), както и мотивацията си, касаеща обхващането на маргинализираните групи. Следва да бъдат разгледани следните въпроси, като същевременно се запази реалистична оценка на финансовите средства и квалифицирания персонал, с които се разполага:

Кого искаме да обхванем - и кого да оставим извън обхвата на дейностите?

Как да осъществим контакт с потенциалните участници? Това може да бъде направено чрез насочване от други институции, чрез медиатори, посредници, местни просветители и доброволци.

Искаме ли да работим в учебните заведения на сътруднически партньори или трябва да търсим хората извън образователните институции, например в училищата, където учат техните деца? Или да правим посещения по домовете им?¹²

- Как посрещаме и по какъв начин подхождаме към резервите и недоверието към нашите услуги?
- Как идентифицираме образователните потребности и интереси?
- Как трябва да се промени институцията, за да включи пълноценно новите участници?

Целият персонал, участващ в планирането и реализацията на дейностите за активно обхващане и популяризиране (outreach) или съответно в разработването на програми за участниците, трябва да има възможности за редовен обмен на информация. Честият обмен между служителите, отговорни за набиране на обучаеми и „вътрешния персонал“, който работи с участниците по време на или след записването им, ще помогне да се свържат различните фази на обхващането и ще гарантира, че участниците няма да „изпадат“ в този междинен период. За да се осъществи наистина приобщаващо образование за възрастни, от решаващо значение са стратегиите за планиране. Планирането на програмата е концептуалната връзка между класната стая, целевата група и заинтересованите страни. Планиращите програмата следва да преминат обучение за подготовка за преговори с тези различни партньори. Приобщаващото образование за възрастни може да не се подразбира за всеки вид курс, условия за обучение и тема на обучение. То трябва да бъде приложено внимателно и постепенно. Всяка тема на обучение обаче може да бъде планирана в перспективата на приобщаващите и многообразни по своя характер учебни групи. Поради това са необходими диференцирани концепции не само за диференцираните целеви групи, но и за различни теми като образование по изкуство, здравно образование, езикови курсове или курсове за ограмотяване.

Проект GREAT - Гринуич комюнити колидж (Greenwich Community College), Англия

✓Цялостна стратегия за активно обхващане

В рамките на проекта Great „Гринуидж комюнити колидж“ оказва

подкрепа в общността на около 1000 бивши войници „гурки“ (от непалски произход) и членове на семействата им, като осигурява обучение по английски език за тях и техните роднини.

Като част от своята стратегия за допълнително образование с активно обхващане на участниците, „Звено за ангажиране на общността“ на колежа работи с групи в цялата област, за да предоставя образователни услуги в общността. Освен предоставяне на курсове по английски с детски ясли, работещи заедно с общностните групи на гурките, се осигуряват и насоки за подпомагане на семействата да получат допълнителна квалификация и да потърсят заетост. Това доведе до осъществяване на връзка с местните училища в района с цел да се осигури обучение в семейна обстановка като част от непрекъснат процес, осигуряващ образователните потребности на общността. Нает беше и един работник на пълно работно време за повишаване на информираността на проекта чрез допълнителна работа „на терен“ и провеждане на проучвания, за да се определят езиковите потребности на общността на гурките чрез включване на учащи се и на такива, които не участват в обучението, както и предлагане на насоки и работа в мрежа с непалската общност и доброволческия сектор в Гринвич.

Повече информация можете да намерите на <http://www.niace.org.uk/current-work/great>

1.2 Осъществяване на лични връзки, сътрудничество и създаване на синергия

След като вече е идентифицирана специфичната група, с която искате да работите, както и местата, на които ще протичат дейностите, ще бъде необходимо време и търпение, за да се повиши осведомеността за предлаганите услуги и да се изгради доверие. Работещите на терен може да установят първоначален контакт, да дадат информация за услугите и да създадат „лице“ на обучителната организация. Осъществяването на лични връзки е от огромно значение. Медиаторите могат да улеснят контактите между потенциалните участници и обучителната организация. Те може да са професионални работници „на терен“, служители, наети от организацията, доброволци или хора, работещи на свободна практика¹³.

Може да се окаже полезно идентифицирането и създаването на мрежа с партньори, които работят със същата целева група, по сходна тематика или имат по друг начин припокриващи се цели. Наистина си струва да се огледате по-далеч от конкретните си задачи: важно е също така да се работи с хора в други сектори на образованието, например предучилищно, начално и средно образование, както и с партньори извън образователния сектор (например здравни заведения, читалищни центрове, социални служби и бюра по труда, мигрантски сдружения, църковни общности и т.н.). Партньорите в мрежата могат да насочват потенциални участници към вашата организация или да ви дадат възможност да представите програмите си в институцията - в неформална обстановка, която е позната на потенциалните участници и затова е подходяща за преодоляване на резервите и опасенията по отношение на програмите за обучение. Получаването на подкрепата от партньор, на когото потенциалните участници имат доверие, ще ви помогне да изградите доверие към собствената си организация.

Установяването на контакт с личности с определена позиция в общността на потенциалните участници, които могат да насочват хора към вас, ще ви даде достъп до по-добро познаване на общността и ще помогне да се свържете с потенциални обучаеми.

Ако в миналото вече сте били в контакт с групата, с която искате да работите, може да се окаже ефективен подходът за неформално популяризиране: бивши участници да бъдат помолени да популяризират услугите сред хора от своята среда със сходно положение. Препоръките „от уста на уста“ често са най-добрият начин за привличане на участници.

„Червената нишка“ - Гимназия в Кварнби, Швеция

- ✓ стратегия за активен контакт на терен**
- ✓ подход за неформално популяризиране**

Курсът „Червената нишка“ на гимназията в Кварнби, Швеция, е насочен към жените от ромски произход с ниско ниво на квалификация. Недоверието към училищата и държавната власт изобщо е често срещано явление сред ромските групи в Швеция. Ето защо две бивши участнички, самите те от ромски произход, работиха като „посланици“ и помогнаха на гимназията в Кварнби да осъществи връзка с жените, като ги издирваха в собствената им социална среда, за да ги поканят да се присъединят към курса. Благодарение на своя произход за тях бе по-лесно да бъдат приети и изслушани.

За повече информация посетете

<http://www.folac.se/images/OED/redthreadkvarnby.pdf>

1.3 Мислете в дългосрочен план

Особено когато на резултатите се разчита, за да се осигури бъдещо финансиране, трябва да се има предвид, че информационните дейности не е задължително да доведат до незабавни резултати. Освен това е трудно потенциалните ефекти да се оценят и

да бъдат „приписани“ на определена стратегия. Необходими са търпение и - с цел постигане на дългосрочни резултати - дългосрочна стратегия. Работата на терен за активно обхващане и популяризиране трябва да се разглежда като непрекъснат процес: краткосрочната ангажираност може дори да навреди на доверието към образователната организация.

2. Предварителна работа: Балансиране между идентифицираните потребности на учащите се и идентифицираните им силни страни

След като потенциалните участници са вече запознати с услугите, които се предлагат, след като са осъществили контакт с партньор от мрежата или директно със служители на образователната организация, участниците трябва да бъдат ангажирани и мотивирани да следват своя личен път на учене. На този етап е от решаващо значение да сте наясно и да разсеете всякакви притеснения или страхове у участниците - възможно е те да са свързани с тревожността от това, че ще се окажат в ситуация „пред черната дъска“, че може да „не отговорят правилно“ или дори че ще се озоват в група с непознати хора.

Формалното образование може да е плашещо за някои от участниците заради лоши спомени от миналото; възможно е учителите да се приемат от тях като представители на „рестриктивна система“, като „властимащи“, от които зависи бъдещата професионална кариера на обучаващите се. Това може да се дължи на традиционните възгледи на учителите и на личен опит. Освен това цялата група на участниците може да се

възприема като потенциална заплаха; динамиката на групата може да се възприема като източник на дискомфорт

2.1 Отделете време за запознаване с обучаващите се

Когато потенциалните участници идват за информация или записване, те трябва да бъдат посрещнати от член на персонала, който да им отдели време индивидуално и да отговори на евентуалните им притеснения. Важно е да има откритост за това кои са участниците, какви са техните очаквания и нагласи. Трябва да се избягват опити за „догаждане“, разчитане на слухове и недомълвки, както и стигането до прибързани заключения. От съществено значение е да бъдете открити, да установите с положителност какви стилове на учене имат хората, тъй като те може да варират при отделните индивиди и в зависимост от образователната култура; също така важно е да попитате участниците какво искат, от какво се нуждаят и какви желания имат по отношение на: това, което искат да учат, как да го учат и каква е тяхната предистория по отношение на образованието.

Потенциалните участници може да не са в състояние точно да опишат образователните си потребности и може да имат други приоритети и проблеми, с които трябва да се справят. Целта трябва да бъде да се опитате да повишите информираността им относно важността на образованието - но без това да звучи като „проповед“.

Важен елемент е да се постави акцент върху възможностите за продължаващото обучение на персонала. Особено персоналът, който участва в разработването и прилагането на образователни програми, трябва да има достъп до обучение за преодоляване на пристрастността и за социално включване, за да може ефективно да работи за активен контакт и популяризиране, многообразие и активно гражданско участие.

Училище за възрастни Ла Вернеда-Сант Марти, Испания

✓ **предварително насочване**

✓ **подход за неформално популяризиране**

В училището за възрастни Ла Вернеда-Сант Марти приемът на хората, които идват на училище за първи път, се счита за важна задача, към която трябва да се подходи индивидуално. Отделя се време за всеки човек, който идва в училището. Участници от предходни години играят решаваща роля в приемането, регистрирането и разпределянето на групи, тъй като те имат уменията за общуване и разбират добре какво е да си в училището за първи път. Решението кое ниво да се запише даден участник се основава на диалог и консенсус. Обръща се внимание на това всеки човек да разбира процеса, в който е поставен, и да се избере групата и нивото, в които той би научил най-много. Персоналът и доброволците внимават да не създадат чувството, че поставят хората изпит. Всеки човек получава възможност да представи своя произход, знания и умения.

За повече информация посетете <http://www.edaverneda.org/edaverneda/en>

2.2 Сnižаване на прага за участие

Потенциалните участници може да се почувстват отблъснати, ако трябва да се запишат в програма за дълъг период от време, без да знаят какво да очакват. Като им се дава възможност да се запознаят с учебната среда, преди да се запишат, чрез пробни курсове или индукционни сесии, може да се повиши шансът те да пожелаят да участват. В дните на „отворените врати“, например, потенциалните участници могат да говорят с преподавателите, да получат информация за курсове, да опознаят настоящите участници и да доведат със себе си роднини или приятели.

„Червената нишка“ - Гимназия в Кварнби, Швеция, Сутрин „на кафе“, както се практикува в „Ан Козан“, Ирландия

✓ **лични контакти**

✓ **снижаване на прага за участие**

✓ **консултиране**

Курсът „Червената нишка“ на гимназия Кварнби в Швеция се посещава от жени от ромски произход с ниско ниво на квалификация, повечето от които са посещавали училище в родните си страни в продължение само на няколко години. За да се преодолее недоверието им към образователните институции, курсът започва с неформални срещи „на кафе“ и открити дискусии за ежедневието - за децата, училищния живот и намирането на работа. Постепенно жените започват да говорят за собствените си проблеми, като оттук насетне разговорът може естествено да се обърне към офертите за образование за възрастни.

Консултантка, която работи на щат в гимназията, участва от самото начало - както при срещите „на кафе“ и при други социални дейности, така и в клас заедно с преподавателя. Тя работи като ментор и ръководител, като „експерт“ за функционирането на шведските институции, и винаги е на разположение за индивидуални консултации. По същия начин сутрини „на кафе“ се провеждат и в „Ан Козан“ (An Cosan) - образователен център за възрастни в Ирландия. Това са неформални сесии, където евентуалните обучаеми „прекращват прага“ на образователната институция - например за да се срещат с други учащи се или потенциални учащи се, със самите преподаватели - и да получат информация за образователните програми, които се предлагат. Тяхната цел е да запознаят потенциалните участници и да помогнат за по-нататъшното елиминиране на всички пречки за участие в образованието за възрастни. Това запознаване може да бъде дори само по отношение на това, как изглежда институцията за образование за възрастни, кой може да учи там - и може да включва последваща пробна сесия за обучение, ако участникът е заинтересован.

За повече информация относно „Червената нишка“ вижте <http://www.folac.se/images/OED/redthreadkvarnby.pdf>,

За допълнителна информация относно „Ан Козан“ отидете на www.ancosan.ie.

2.3 Преодоляване на препятствия

Доколкото това е възможно, другите ангажименти и графикът на живот на участниците трябва да бъдат взети под внимание: Нуждаят ли се те някой да се грижи за децата им, за да могат да участват в програмата? Програмата на курса трябва ли да се съобразява с различни графици на работа? Трябва да се имат предвид и пречки от различен характер: уверете се, например, че всеки участник може да намери стаята си, като използвате знаците с графики или пиктограми, уверете се също, че участниците се чувстват в безопасност и не са притеснени. Колкото по-често се провежда диалог между участниците и персонала, толкова по-лесно ще бъде да се преодолеят евентуалните пречки.

La Ligue de l'Enseignement (Ligue 24), Франция

✓ **снижаване на прага**

✓ **планиране на услуги в съответствие с потребностите на учащите се**

La Ligue 24 работи на три места в департамента Дордон с общо 15 служители. Основната дейност касае образованието за възрастни, социални грижи за лица, които получават държавни социални помощи, както и курсове по френски език за чужденци. Съществен елемент от успеха на La Ligue de l'enseignement в Дордон е гъвкавият график на курса. Една от трудностите при достъпа до обучение от много групи в неравностойно положение е именно графикът. В La Ligue 24 участниците могат да избират собствения си ритъм на учене: те могат да присъстват веднъж седмично, два пъти седмично или по-често - до веднъж дневно. Сесиите по различни дисциплини се провеждат всеки ден: френски език, математика, природни науки и информационни технологии, например, се предлагат всеки ден, като участниците могат да изберат ден и час, в който искат да присъстват.

За повече информация за La Ligue Dordogne вижте <http://www.laligue24.org/>.

За информация относно мрежата на La Ligue посетете <http://www.laligue.org/>.

Ученето не винаги трябва да се провежда в сградата на вашата институция. Както показва следният пример, организирането на обучението на място, където участниците живеят или прекарват времето си, увеличава шанса за участие.

Kansan Sivistyliitto, Финландия

✓ **снижаване на прага**

✓ **съобразяване с потребностите на обучаващите се**

Курсът „Ежедневни умения за имигранти“ е насочен към търсещите работа жени от семейства на имигранти. Курсът е с неформални елементи и се преподава на финландски език. Потребностите на отделните участници и групата са абсолютната фокусна точка: например курсът се провежда в общо помещение в сградата, в която повечето от участниците живеят. Осигурени са грижи за децата, като по този начин се дава възможност на жените да участват.

За повече информация посетете <http://www.ksl.fi/ksl-pa-svenska-in-english/>.

В следващия пример образователната организация предприема - може би донякъде спорни - мерки, които да позволят на жените да участват.

Гимназия Сундсвал, Швеция

✓ по-нисък праг

Гимназията Сундсвал покани жени, предимно от мюсюлмански страни (Чечения, Иран, Сомалия, Афганистан, Македония, Судан), да се присъединят към група за обучение, за да се запознаят с шведския живот и общество. Целта беше да се създаде безопасно място за общуване на жени от различни култури. Поканата е отправена в писмена форма и е преведена от оторизирани преводачи. Тя е адресирана до жените, но също и до мъжете им, за да се избегне ситуация, при която съпрузите се чувстват изолирани в процеса, тъй като това може да има отрицателно въздействие върху възможността на жените да участват. Срещите се провеждат в стая с големи прозорци. В началото съпрузите седяха в колите си отвън и можеха да виждат вътре в класната стая, за да се убедят, че в нея има само жени, които се занимават с ръкоделие, говорят си и се смеят. Извън помещението не можеше да се чуе нищо, така че жените можеха да си говорят открито една с друга.

3. Учебната ситуация: Ангажиране на учащите се в клас

Пречките пред участието в обучението за възрастни не винаги се преодоляват със самото записване на участника в дадена програма. Активното обхващане и работа на терен (outreach) не е просто дейност, насочена към привличане на потенциални участници в курса, а по-скоро отношение, което трябва да изпълва целия образователен процес. Ученето в този смисъл трябва да се провежда и в двете посоки: от страна на участниците, както и от страна на институцията.

Следните принципи показват по какви начини можете да осигурите контакт с учащия се по време на самия курс и по този начин да улесните и насърчите участието.

3.1 Създаване на гостоприемна среда

Околната среда, както и атмосферата на групата, са от решаващо значение за постигането на целите на обучението. Участниците трябва да имат възможност да се запознаят помежду си в неформална обстановка; ако е възможно, обучаващият трябва да осигури (и да участва в) социални събития за групата, за да се срещнат и разговарят.

В контекста на курса е необходимо да се осигури пространство и време участниците да се запознаят един с друг. Общностите на обучаващите се, които се основават на взаимно уважение и разбиране на колективните и индивидуални учебни цели като двете страни на една и съща монета, са по-успешни във всяко отношение. Един креативен климат на учене се нуждае от защитено пространство, където никой не реагира отрицателно на недовършени мисли, спонтанни изрази и емоционални реакции. Само ако атмосферата е толерантна, ще може да се чуе гласът на всеки, а не само този на силните и уверените.

Програма „помощ от приятел“, например, в която новите участници получават подкрепа от „приятели“ (други учащи се) помага на новите участници да получат добър старт и насърчава включването и укрепва груповата динамика.

Положителен опит е свързан и с (групови) споразумения за учене, които включват ангажимент от страна на по-силните участници да подкрепят по-слабите.

Езиков клуб - Фондация за интеграция и миграция „Нашите хора“ (MISA), Естония

✓ учебна среда

✓ включване

Езиков клуб MISA подкрепя всеки участник в зависимост от неговите индивидуални езикови способности, като по този начин създава благоприятна среда, в която учащите с различни потребности и способности могат да се чувстват еднакво сигурни. По време на езиковия курс се вземат предвид бъдещите планове на участниците, както и техните причини да учат езика - да си

намерят работа или да продължат образованието си. Езиковият клуб насърчава доброволното участие в учебния процес на местни хора, за които естонският е роден език, като по този начин на се дава възможност обучаващия се да общува с хора, които говорят на родния си език в една безопасна среда. Опитът показва, че доброволците се справят с тази задача доста добре, като имигрантите добиват повече смелост да общуват на естонски.

Повече информация за организацията може да бъде намерена на <http://www.meis.ee/eng>

3.2 Откриване на нови пространства за учене

Не е задължително обучението да се провежда в класна стая. Макар че новите места за обучение може да са предизвикателство за обучаващия, те може да се окажат много полезни за участниците. Създаването на пространства, където участниците могат да се учат без страх или пречки, си струва усилието.

„Немски език в парка“ - Wiener Volkshochschulen, Австрия

✓ **активно обхващане**

✓ **учебна среда**

✓ **гъвкави методи на преподаване и съдържание**

Проектът „Немски език в парка“ с участието на четири VHS училища във Виена, беше стартиран, след като стана ясно, че конвенционалните курсове на VHS не успяват да съберат много мигранти: образованието трябва да стигне до хората, а не обратно. Общественият парк бе определен като идеалното място за провеждане на курс по немски език, тъй като много хора прекарват свободното си време в обществените паркове и тази спокойна обстановка води до естествена, непринудена комуникация.

Идеята е, че образованието може да достигне до хората, ако се получава в такава обстановка. Проектът беше рекламиран една седмица предварително с помощта на плакати, окачени в парковете, където щяха да се провеждат уроците, а и екипите на преподавателите активно се опитаха да потърсят участници в началото на проекта, като директно се обръщаха към хората в парка. Много от обучаващите се по-късно довеждаха членове на семейството си, приятели и познати.

Обучителите и участниците се разполагаха по пейките в парка, за да учат немски заедно. Самата неформална обстановка и откритостта на процеса се отразяваха на методите на преподаване и съдържанието на курса: учителите общуваха директно с

обучаващите се, за да открият какви теми ги интересуват. След това учителите спонтанно „напипваха“ начините за преподаване на това съдържание и успяха да приложат теорията на практика веднага, с одобрението на учащите се. Основната цел на проекта е не само да се наберат участници, но и да се покаже на учащите на първо място, че те са в състояние да научат езика, и то успешно, и второ, че обучението може да се проведе в спокойна атмосфера, без страх. По този начин курсовете засилват самоувереността на учащите се, което им дава самочувствието да участват в образованието и учебните ситуации по собствената си своя воля. В този момент може би е подходящо да се отпрати едно предупреждение. „Немски език в парка“, както ясно подчерта организиращата институция, бе използван за целите на PR, предаваше се по интернет и като цяло стана достъпен и за групи, за които първоначално не се е очаквало да вземат участие. Така през 2013 г. съставът на групите се промени: учащите, които търсят безплатен курс, до известна степен замениха тези, за които първоначално бе предназначен проектът.

Следващият пример подчертава, че вземането предвид на контекста и обстановката е от решаващо значение при разработването на нови предложения. Конкретните идеи, които вършат работа в една среда, не винаги могат да бъдат копирани в друга.

Въз основа на „Немски език в парка“ беше разработен и „Немски език в болницата“ по инициатива на ръководството на здравното заведение. Този проект обаче не „сработи“ поради различни причини. Първо, паркът е място, където хората отиват да поседнат на пейка и да се отпуснат; болницата, обаче, е среда, в която хората се движат бързо от точка А до точка Б и често са стресирани. Освен това болницата е място, където комуникацията не се получава лесно. Няма адекватно място, на което да се рекламират курсовете и болничния персонал, въпреки че са били информирани за курсовете и ги считат за важни, не оказват съдействие, тъй като имат и други, по-спешни задачи за решаване.

Повече информация на <http://www.vhs.at/learnraumwien/weitere-aktivitaeten/deutsch-im-park.html>

Използването на читалища, кметства, библиотеки, открити пространства и др. позволява на участниците сами да открият пространствата за учене. Изведете обучението извън класната стая и го вкарайте в ежедневния живот!

Езиков център Калундборг, Дания

✓ **среда за обучение**

✓ **пространство за учене**

Езиков център Калундборг подкрепя интеграцията на различните групи и предлага езикови уроци и курсове по датска история и култура и особеностите на датския пазар на труда. Обучителите постоянно адаптират и разширяват своите методи на преподаване, за да отговорят на индивидуалните нужди на участниците. Предмети, снимки, екскурзии до различни места и срещи с местни хора се използват, за да се учи език по един, автентичен начин,

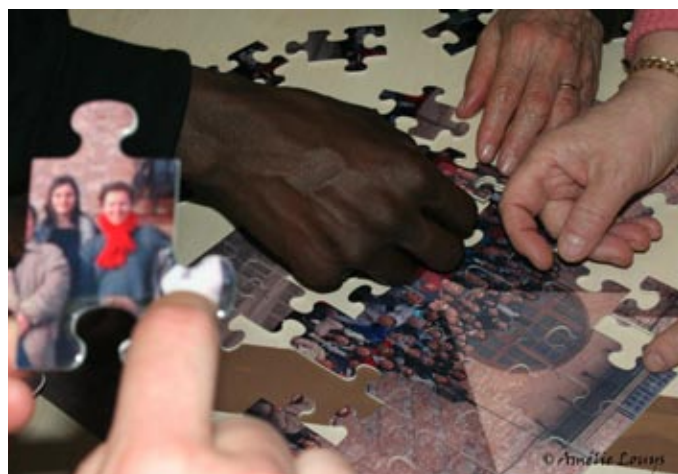
с дълготраен ефект. Като добро допълнение към обучението в класна стая, обучаващите използват музеи, работни места, читалища и обществени сгради, като например посещения в библиотеката и кметството, като по този начин всекидневния живот на обществото се използва вместо класическата „класната стая“. Това прави по-лесно интегрирането в учебния процес на културата, спорта, политиката и трудовия живот, а също така участниците намират нови идеи и контакти в местната общност. Повече информация може да бъде намерена на www.lof-sprogcenter.dk (На датски език).

3.3 Вслушвайте се в гласа на учащите се и бъдете гъвкави

Макар че задачата на обучаващия е да изпълнява цели и задачи, в същото време той не трябва да изпуска от внимание въпросите, които вълнуват групата. Желанията и нуждите на участниците трябва да се поставят в центъра на процеса на обучение, дори и ако те не отговарят на очакванията на учителя.

Обучителят трябва да бъде гъвкав и отворен към получената от обучаемите обратна връзка относно съдържанието на курса, както и относно методите на преподаване - коригирането на стратегията за обучение в съответствие с получената от обучаемите обратна връзка не прави учителя безцелен или несистематичен. Задачата на обучаващия не е да принуждава другите да приемат определен начин на учене, а да може да адаптира методите на преподаване спрямо потребностите на участниците.

Обучението трябва винаги да подкрепя участието и обратната връзка на учащите. Участниците трябва да имат думата за това, което искат да учат и как искат да го учат - ако имат възможност да дадат своя принос към процеса на вземане на решения и да участват в диалог в класната стая, участието извън класната стая ще се улесни.

„Червената нишка“, гимназия в Кварнби, Швеция

✓ **вслушване в мнението на обучаемите**

✓ **гъвкавост**

✓ **методи на преподаване**

Един учител в езиков курс в гимназията в Кварнби бил свикнал да работи със съвременни интерактивни методи, често срещани

в шведските гимназии: например сесии с неформални дискусии, групова работа и учене, основано на практически ситуации. Участниците в курса обаче не оценили високо тези методи; те предпочитали ръководени от учителя класове с учебници, тетрадки и моливи - искали да учат граматиката по „традиционния“ начин. Ето защо обучаващият променил методите си спрямо потребностите на участниците. След известно време, когато участниците вече се чувствали сигурни, той постепенно въвел и други начини на обучение. Участниците в крайна сметка променили своите разбирания за това как могат да се учат и създали нови стратегии за учене. Постепенно те започнали да оценяват по-интерактивните учебни сесии и обучение въз основа на дейности, като например разходка в парка или печене на хляб заедно.

За допълнителна информация посетете <http://www.folac.se/images/OED/redthreadkvarnby.pdf>

3.4 Отказване от контролната функция

Насърчаването на участието (в клас, както и извън него) е свързано с желанието от страна на преподавателя да се откаже от „контролната функция“: учащи се, които биха могли да се чувстват безсилни в много области на всекидневния си живот, би трябвало да се чувстват „овластени“ в класната стая. Това може да стане, като се даде на участниците възможност да „вземат в ръце“ собственото си обучение в най-общия смисъл или в по-конкретни измерения - като понякога се обръщат ролите на ученик и учител.

Всеки участник идва в курса със специфични познания или умения, за които може дори да не подозира. Разкриването на тези умения и интегрирането им в преподавателската практика ще бъде от полза както на обучаемия, така и на учителя. Впечатлението, че и те могат да допринесат с нещо уникално, това, че ги молят да споделят своите знания и умения, ще повиши самочувствието на участниците.

КАМА - Курсове за всички, водени от лица, търсещи убежище, бежанци и мигранти Виена, Австрия

✓ **включване**

Една група (австрийски) студенти организира услуги заедно с лицата, търсещи убежище, като предлага курсове за обучение за всички желаещи. Целта на проекта е да се даде възможност на търсещите убежище, които обикновено са маргинализирани от обществото, да участват активно в един сектор, действайки не като получатели, а като доставчици на образование. Курсовете се организират заедно и се предлагат чрез уебсайт. КАМА понастоящем предлага курсове в различни области, вариращи от готвене до танци, езикови курсове и занаятчийски работилници. За тези курсове няма такси, а търсещите убежище, които нямат право да работят, получават дарения от участниците в курса.

<http://www.kama.or.at>

3.5 Преподаването като отношение

Вместо да се използват „готови“ методи за преподаване, решенията трябва да бъдат съобразени с всяка група, време, място и учебно съдържание. Участниците трябва да знаят, че сте подготвени за обучението и че сте достатъчно старателни, но също така и че във всяко обучение има две страни и процесът се доусъвършенства в движение.

В контекста на участието и активното гражданство е важно да се очертае как ученето се отнася към живота в обществото (работното място, държавните власти и т.н.) - това може да стане независимо от естеството на курса, който се преподава. Участниците не се учат само когато им се „преподава“. Вашата преподавателска култура трябва да отразява желанието демократичен изход: трябва да се насърчава участието на обучаващия се, диалогът и критичният анализ.

Диалогични литературни кръжоци (La Tertulia), практикувани в училището за възрастни Ла Вернеда-Сант Марти Испания

- ✓ метод
- ✓ групово дискусия
- ✓ участие

Литературните кръжоци могат да са самостоятелна инициатива или да са вградени в специални курсове. В Ла Вернеда-Сант Марти освен това те се използват и като практика в рамките на курсовете на първоначалното ниво.

„Литературните кръжоци“ са метод, който дава възможност за четене и обсъждане на класическата литература от хората с ниско образование и често недостатъчна грамотност. Традиционно привилегия на образования елит, литературните дискусии обикновено изискват високо ниво на грамотност и оценяване на езика като изкуство. Целта на литературните кръжоци е да се направи литературната класика достъпна „чрез процес на егалитарен диалог, където всички мнения се оценяват и няма правилен или грешен отговор. Работата на Фрейре е доказала силата на диалога в развитието на грамотността, особено за тези, които са били изключени от активно участие в политическия процес поради ограничена грамотност и образование.“¹⁴ В един

литературен кръжок всички са равни. Това дава на участниците самоувереност да изразят своите становища. Кръжоците са напълно демократични. Никой не се присмива на чуждото мнение и всеки се чувства в безопасност да изкаже мислите си. Благодарение на чувството, че могат свободно да изразяват мнението си и то да бъде признато за валидно, участниците с ниска грамотност могат да изградят достатъчно самоувереност, за да започнат да четат книги за удоволствие.

В литературните кръжоци има различни начини да се чете една книга, като различните интерпретации са еднакво валидни. Дискусиите не са базирани на знания, а на лично преживяното, което дават възможност и хора с по-ниско ниво на образование да участват уверено. Диалогичният прочит на класическата литература е призната и успешна практика, която в същото време увеличава способността за четене и участие и ангажираността на хората, които участват в него.

Можете да намерите повече информация за школата на училището за възрастни „Ла Вернеда-Сант Марти“ и подходите, използвани там, на адрес <http://www.edaverneda.org/>

„Просветителски кръжок - работилница на демокрацията“ - Folkevirke, Дания

- ✓ метод
- ✓ групово дискусия
- ✓ активно гражданство

„Работилницата на демокрацията“ е метод, който дава възможност на участниците да „изпитат“ демокрацията на практика. Тя може да бъде предложена сама по себе си или да се организира с групи, които участват в различни курсове. Този метод осигурява възможности за диалог и дискусия, както и обмен на знания и опит. Той подкрепя развитието на едно демократично съзнание и позволява на учащите се да предадат един на друг разбирането на други култури, норми и традиции. Целта е да се насърчи активното гражданство. Просветителският кръжок дава на участниците по-добра основа да се ангажират за участие в демократичния процес и ги научава, че всеки има какво да предложи на обществото.

Какво е кръжок?

Кръжокът може да се определи като група от хора, които - чрез независима и самостоятелна работа на участниците - обсъждат различни теми въз основа на избрания учебен материал. В самата група участниците получават възможността да стигнат до самопознание и да осъзнаят собствените си таланти и недостатъци чрез взаимодействието с другите участници, независимо от културните и социални бариери и разликата във възрастта. Задачата на работата на групата е да се разгледа една обща тема, която интересува всички. Целта е да се придобият познания и разбиране за политическите, културни и социални взаимовръзки. Участниците придобиват знания, които им дават възможност да участват в демократичния процес и по този начин да получат лост за влияние върху собствените си условия на живот. Инструментите

на кръжочка включват диалог, обсъждане и аргументация - всичко това е част от демократичния начин на живот.

Защо кръжочът е подходящ метод?

Целта на груповата работа в кръжоча е да се мотивират участниците да извършат своя самостоятелна работа, както и да я анализират и да ѝ направят оценка. Колкото по-различни от участниците, толкова по-динамична става работата в група. Участниците обаче не бива да се различават толкова много, че да не успяват да се разберат помежду си. Това може да се случи, ако участниците имат различен културен произход, т.е. идват от различни страни или принадлежат към различни религии и по тази причина имат различни социални и етични стандарти. В един добре функциониращ кръжоч приносът на всеки участник е равнопоставен, а разговорът се провежда в съответствие с предварително определен набор от правила, който позволява изява на всички. Освен новите умения участниците придобиват също самочувствие и трупат практика в изразяването на собствените си мнения. Можете да наречете такава група „работилница на демокрацията“.

Избор на тема

Темата на групата трябва да бъде решена по демократичен начин и трябва да се основава на споделени знания. Темите могат да включват например религиозното многообразие, труда, културата, равенството между половете, активното участие в обществото, например:

- От какви елементи на културния живот в родната страна ви се наложи да се откажете, за да живеете в Дания?
- Къде срещате демокрацията във всекидневния си живот?
- Какви проблеми изпитвате при срещата си с датската демокрация?
- Къде етническите датчани виждат най-големите проблеми в конфронтацията с други култури?

Вижте <http://www.folkevirke.dk/global/folkevirke-на-английски-език/> за повече информация относно Folkevirke.

„View’n’Act („Виж и пресъздай“) - филмови семинари за насърчаване на активно гражданство“ – ДАФНИ КЕК, Гърция (Партньорство за учене Грюндвиг)

✓ **метод**

✓ **групова дискусия**

Критичното гледане на филм може да подпомогне развитието на основни социални умения - например умения за водене на дискусия, зачитане и приемане на възгледите на другите, формулиране и артикулиране на различни мнения, чувствителност към социалните проблеми. Задачите на филмовия семинар може да включват запознаване с фактите и аспектите на даден проблем (например имиграцията във Великобритания), колективно разсъждение по темата и обмяна на опит и мнения, както и обмисляне на решения за проблемите, представени във филма. На по-общо ниво филмите могат да бъдат използвани за повишаване на социалния интерес

и насърчаване на активността по въпросите на гражданството. Филмови семинари

Гледането на филми с последващи критични дискусии може да се организира по различни начини и с акцент върху различни теми. В зависимост от интересите и конкретната житейска ситуация на участниците разглежданите теми могат да бъдат различни (например имиграцията, пазарът на труда, предприемачеството, социалната справедливост, равенството между половете, бедността). Филмите, използвани от партньорите по проекта View’n’Act, включват „Това е просто целувка“ (имиграция, религия, интеграция) и “La Haine” (интеграция, бедност, социални въпроси).

Филмовият семинар обикновено включва следните елементи:

Фаза 1 (15 минути): представяне на филма и повдигнатите въпроси; предварително обсъждане.

Фаза 2 (45 минути): Гледане на филма.

Фаза 3 (45 минути): Дискусии и продуктивни резултати. Всеки филмов семинар се води от фасилитатор, който трябва да гарантира, че всеки от участниците получава възможност да участва в еднаква степен и да сподели с групата своите лични преживявания и опит. Фасилитаторът следва да насърчава протичането на разговор, който е отворен към възможности и нови линии на размисъл и практика. Могат да се изберат различни подходи за инициране и водене на дебата след филма. Един подход, изпитан в рамките на проекта „Грюндвиг“, е инструмент за творческо мислене въз основа на „шестте шапки за мислене“¹⁵, една техника, която се използва за разглеждане на решение или тема от няколко различни гледни точки.

Бяла шапка (Информация): За какво разказва филмът? Кои са главните герои на филма?

Червена шапка (емоция): Как се чувствате, след като видяхте филма? Жълта шапка (оптимистична реакция): Кои са основните положителни неща, показани във филма?

Черна шапка (разграничаване): Кои са основните конфликти/предизвикателства, показани във филма? Кои са трудностите, пред които са изправени главните герои?

Зелена шапка (креативност, творчески подход): Как може да се подобри ситуацията? Как мислите, че ще продължи филмът? Какво бихте направили, ако сте на мястото на един от главните герои? Повече информация за проекта, партньорите и различните използвани методи вижте на:

<http://www.exact4.eu/content/view-n-act>

3.6 Визуализиране на резултатите от обучението

Обучителите са натрупали положителен опит с поставяне на акцента върху творчески методи като театър, готвене, ръкоделие, създаване на кратки филми и т.н. Визуализирането на резултатите от обучението може да бъде мотивиращо и насърчаващо не само за самите участници, но също и за бъдещите такива, тъй като те могат да видят с очите си постигнатото в хода на учебния процес. Освен това бъдещите групи могат да продължат да работят с материалите, които вече са създадени от предишна група.

За да се насърчи диалогът между самите участници, учащите се може да бъдат насърчени да представят предмети, продукти или проекти, които са имали дълбоко въздействие върху тях.

Разговори за филми в VHS Офенбург, Германия

✓ **метод**

✓ **групова дискусия**

✓ **сътрудничество**

Центърът за обучение на възрастни в Офенбург в Германия работи с филми по различни начини и в различен контекст. Подобно на филмовите семинари, описани по-горе, разговорите за филми в VHS редовно се предлагат за по-широка аудитория. Всеки семестър има различна фокусна тема (като „работа“, „градът“ или „демокрация“). Вечерта започва с 15-минутно въведение от фасилитатор, който очертава централния въпрос, последвано от гледане на филма. След това филмът се обсъжда чрез съвещателна дискусия с акцент върху предложения в началото основен въпрос. Съвещателната дискусия служи като начин за насърчаване на диалога между хора с различни гледни точки. Филмите често се гледат на оригиналния език, като целта е да се привлекат участници от езикови курсове и специфични общности, както и проявяващи интерес представители на обществеността. VHS Офенбург има намерение да включи целия град в своите филмови обсъждания. Поради това прожекциите често се провеждат в сътрудничество с партньори, които след това стават част от процеса за избор на филм (например образователни институции от църковните среди или тези на синдикатите; но също всеки семестър групи като „Амнести интернешънъл“ или ангажирани лица стават домакини на филмовите обсъждания в сътрудничество с VHS Офенбург.

Един от тези партньори е градската общност на алевитите. Идеята е да се започне диалог по етични въпроси между членовете на общността на алевитите и други граждани. Много от филмите, подбрани за филмовите дискусии, обаче, нямат немски субтитри. За да се даде възможност на всеки да разбере филмите, турска младежка група от общността на алевитите превежда филмите и създава субтитри. Работата по субтитрите позволява на групата да се ангажира дълбоко в темите на филма и улеснява обсъждането на въпросите представени в него.

VHS Офенбург също така организира медийно-педагогически семинари за различните партньори, в които се обсъждат основите на кинематографията (визуална грамотност), анализи чрез критичен анализ по отношение на демократичното възприемане на филма и технически компетенции като субтитрирането.

Обсъжданията на филми успяват да дадат начало на разговор между участниците и да задълбочат сътрудничеството между образователната организация и други местни участници от гражданското общество. Освен това чрез ангажиране на различни групи и общности в процеса на планиране на филмовите дискусии се предоставят възможности за работа в мрежа и създаване на лични връзки, които след това да доведат до сътрудничество извън филмовите дискусии (например между католическата общност,

която е установила контакти с общността на алевитите именно чрез обсъжданията на филми).

За допълнителна информация вж.

<http://vhs-offenburg.de/menu-links/aussergewoehnlich-lernen/filmgespraeche> (на немски език).

3.7 Оценяване на стойността на многообразието

Необходимо е да поставим под съмнение предположението, че най-ефективно е съвместното учене на участници от една и съща възрастова група, произход или способности. Формирането на групи от участници от различни среди може да бъде от полза за всички. Освен това, дори ако групата изглежда хомогенна, в действителност всяка група учещи се е разнолика - и ние трябва да се възползваме от този факт. Може да бъде от полза да се приеме склонността на учащите се отначало да се придържат към собствената си етническа/възрастова/езикова група, а после постепенно да предизвикваме и насърчаваме участниците да работят в различни групи. Обучението в хетерогенни групи увеличава възможностите за обучение и подкрепа и доказано помага за подобряване на социалните умения¹⁶.

Интерактивни групи (ИГ), практикувани в училището за възрастни „Ла Вернеда-Сант Марти“, Испания

✓ **метод на обучение**

✓ **многообразие**

Какво представляват интерактивните групи?

Интерактивните групи представляват метод, основан на интерактивните и диалогични подходи за обучение. Те могат да се окажат полезни в различни типове курсове, независимо от учебното съдържание и работата с разнородни групи.

Участниците се разделят на малки групи („взаимоучителни под-общности“) от около 3-5 учащи се. В рамките на тази подгрупа те трябва да решават задачите заедно. Всяка подгрупа се ръководи от лице, различно от учителя, напр. доброволец или бивш ученик.

Защо са подходящи интерактивните групи?

Интерактивните групи представляват метод, основан на интерактивните и диалогични подходи за обучение. Те могат

да се окажат полезни в различни типове курсове, независимо от учебното съдържание и работата с разнородни групи.

Участниците се разделят на малки групи („взаимоучителни под-общности“) от около 3-5 учащи се. В рамките на тази подгрупа те трябва да решават задачите заедно. Всяка подгрупа се ръководи от лице, различно от учителя, напр. доброволец или бивш ученик.

Защо са подходящи интерактивните групи?

Интерактивните групи в класната стая позволяват на учащите се да взаимодействат помежду си, както и с други възрастни, различни от техните учители. Те се фокусират върху междудисциплинарните и комуникативни контексти на ученето. Методът „интерактивни групи“ стимулира интерактивния, критичен и задълбочен диалог между учащите се. Учащите се са поставени едновременно в различни роли: те са и ученици, и учители на своите връстници. Знанието се демонополизира (отдалечава се от централната фигура на учителя) и по този начин повишава самочувствието, когато учащите се осъзнаят, че техните перспективи и тяхното индивидуално знание е ценно за другите. Освен това се засилва солидарността (вътре и извън класната стая).¹⁷

Учителите, използващи ИГ в класните си стаи, са убедени, че разнородността на групата е от полза за процеса на обучение. Колкото по-голямо е разнообразието на участниците по отношение на произход и житейски опит, толкова повече се разширява перспективата на всички участници, а резултатите от ученето се подобряват.

3.8 Работа към включване

Образователни програми, насочени към специфични групи, които са застрашени от изключване, понякога се натъкват на риска всъщност да засилят изключването чрез формиране на „проблемни групи“. Следващият пример показва как са събрани различни групи учащи се с цел насърчване на атмосфера на включване.

Failte Isteach – Трета възраст, Ирландия

✓ включване

„Трета възраст“ (ThirdAge) е национална доброволческа организация, която разработва проекта „Failte isteach“ („Добре дошли“), целящ да приветства новите имигранти и да предложи курсове по английски език в общността. Идеята на проекта е да се създаде смислено занимание на по-възрастните, изолирани, но въпреки това активни, квалифицирани и опитни хора, включително хора в наистина напреднала възраст - (ре)интегрирането им в обществото и предоставяне на езикови курсове в спокойна атмосфера за имигранти, които искат да се развият и/или подобряват познанията си по английски език. Доброволци изпълняват ролята на ментори и наставници за имигрантите. Това означава, че концепцията за включване се прилага на практика по два начина: първо, чрез предлагане на уроци по английски език на имигрантите, които са новопристигнали в общността, а на второ място - чрез по-възрастните хора, които действат като наставници и ментори.

Курсовете се провеждат в неформална среда със спокойна атмосфера - в училища, църкви, читалища, библиотеки, офиси и енорийски зали, с малки групи от обучаеми, обикновено не повече от пет „ученици“ за всеки „учител“. Редовните почивки за чай/кафе, са важна част от курсовете, за да

се насърчи социалният обмен. Тези теми са насочени към подпомагане на имигрантите да се справят с ежедневието си живот, напр. изрази, използвани при посещение на лекар, разговор с учителите на децата или при пазаруване. Обучението е замислено като двупосочен процес, тоест не само от страна на имигрантите, но също така и от страна на „преподавателите“. Учащите се не само подобряват комуникационните си умения, но също така опознават по-добре ирландската култура, история и живота на общността, а доброволците научават нещо за културата, традициите и обичаите на други страни.

Посетете www.thirdageireland.ie за допълнителна информация.

4. Учебната ситуация: Привличане на обучаващи се на структурно ниво

Важно е гласът на учащите се да бъде чул в различни сфери в обществото - като индивиди и като членове на дадена група. Този процес може да бъде започнат в учебната ситуация (виж по-горе), а след това да премине към други области, като например семейния живот, общността и т.н. Участието може да започне с форум на обучаващите се, който помага да се развива лидерството и насърчава обучаващите се, които са готови да направят тази стъпка - има различни нива на ангажираност, като образователните организации за възрастни трябва добре да познават своите възможности да насърчават участниците към активно гражданство.

Докато в предишната глава разгледахме ролята на участниците в „класната стая“, в следващата глава се фокусираме върху това как учащите се могат положително да допринесат за и да променят самите образователни организации за възрастни. Отивайки с една стъпка по-напред от участието в класната стая, идеята е, че ако участниците биват взети на сериозно в контекста на самата организация и тяхното мнение се взема под внимание, то тяхното участие извън институцията, вътре в самата общност, става вероятно.

4.1 Съвместно планиране на услугите

Приносът на учащите се не трябва да се разглежда като ценен само в рамките на курса по отношение на преподавателя - напротив, участниците могат също да бъдат ангажирани при планирането на нови услуги. Дали това се прави чрез фокус групи, формуляри за оценка или други начини, изключително важно е да се има предвид, че ангажираността на участниците трябва да води до промяна. В случаите, когато не могат да бъдат осъществени промените, причините за това трябва да бъдат анализирани съвместно.

Фокус групи на обучаващите се - Служба за обучение и придобиване на умения за възрастни - Лестър (Leicester Adult Skills and Learning Service LASALS), Англия

✓ ангажиране на учащите се

Фокус-групите на обучаващи се в LASALS се използват различно, понякога систематично - за изследване на тема или въпрос като качеството на преподаване или ресурсите. Въпреки това фокус-групи се използват и в зависимост от ситуацията, ако възникне проблем в дадена област или място на учебната програма, напр. те могат да бъдат използвани, за да се проучи нова идея за провеждане на даден курс. Групите обикновено са от около 6-10 учащи се, поканени от преподавателя на курса. Сесиите са с продължителност между 30 минути и един час, обикновено се провеждат непосредствено преди или след курса и се водят от преподавателя на курса или ръководителя на организацията, в

зависимост от темата.

Повече информация за LASALS можете да намерите на адрес <http://www.lasals.co.uk/>

Образователен център за възрастни - Мамак, Турция

✓ оценка

✓ потребности на учащите се

Участниците в Образователния център за възрастни - Мамак се характеризират със същото многообразие като населението като цяло - сред тях има хора на преклонна възраст, такива в неравностойно социално-икономическо положение, хора с увреждания и имигранти. Центърът ангажира хората от общността на две стъпки: първо се извършва внимателна оценка на техните интереси и потребности, а след това курсовете се разработват въз основа на тази оценка. За Центъра е особено важно програмата да остане разнообразна и гъвкава, така че да може да реагира на различни потребности. Служителите получават подкрепа за изпълнението на тези изисквания под формата на вътрешни курсове за обучение и се насърчават да участват в програми за обмен.

4.2 Институционализиране на участието

С цел да се осигури участие е полезно изграждането на фиксирани структури (напр. форуми или специални групи), даващи възможност за участие. Всички служители трябва да бъдат ангажирани в това - не само учителите, които са в директен контакт с участниците, но също така и администраторите и ръководството.

Училище за възрастни „Ла Вернеда-Сант Марти“, Испания

✓ институционализирано участие на учащите се

Училището за възрастни „Ла Вернеда Сант-Марти“ е демократично, плуралистично и основано на участието. Учащите се участват в процеса на вземане на решения и контрол на дейностите. Различни организационни структури гарантират участие на различни нива: Общото събрание, Централният съвет, Асоциациите на учащите се, Месечна координационна среща и Седмична координационна среща. Съвещателната демокрация е моделът на участие в училището, така че всички обучаеми могат да участват при равни условия чрез диалог и да бъдат равнопоставени във всички процеси на вземане на решения чрез информация, обсъждания, консенсус и процес за вземане на решения, отворен за всички.

Можете да намерите представяне на различните комисии и групи, в които са организирани участниците в училището за възрастни на Ла Вернеда-Сант Марти: <http://www.edaverneda.org/edaverneda/en>

4.3 Превръщане на уменията, придобити от учащите се, в устойчиви за собствената институция

Погрижете е постигнатите резултати, както и „продуктите“ на участниците и резултатите от проекта, да станат видими в образователната среда.

Използвайки учащите се в ролята на преподаватели, вие можете да осигурите устойчивостта както на институционалното обучение, така и на индивидуалното обучение. Също така това е първата стъпка за увеличаване на многообразието в институцията на ниво „обучители“.

Мигрантите обучават мигранти - Център за образование за възрастни Манхайм, Германия

✓ **участниците като експерти/подход**

✓ **„обучение между равнопоставени“**

В рамките на проекта „Мигрантите обучават мигранти“ вече интегрирани жени-имигранти се обучават да станат наставници и да подпомагат учителите в курсове по немски език за новопристигнали имигранти. Наставниците преминават обучение в техники за презентация и модерирание, както обучение от експерти в определени области (здравеопазване, хранене, образование), научават се да подготвят планове на уроци и упражнения. Впоследствие те предават придобитите знания на участниците в интеграционните курсове. Методите на преподаване се развиват в рамките на проекта. Стъпка по стъпка менторите се учат да поемат отговорности. Към края координаторите и наставниците по проекта започнаха да работят на едно и също ниво. След приключване на тригодишния проект наставниците вече участват в разработването на концепцията за вечерен курс за целевата група на имигрантите с недостатъчни езикови умения по немски/турски, немски/арабски и немски/руски език. Освен това наставниците са работили върху концепцията за курс за имигранти в по-напреднала възраст и за курс за признаване на получена в чужбина квалификация. Те достигнаха до ниво, при което бяха приемани като експерти от персонала на образователната организация, тъй като служителите осъзнаха, че уменията, придобити от наставниците, ще бъдат от полза за новите участници в курсовете, за организацията и за самите наставници.

оценката трябва да се подхожда диалогично и по този начин се даде време и пространство за индивидуален и колективен размисъл. Основното е информираността и самоанализа. Това помага на участниците да се учат един от друг и да преформулират своите учебни цели и да ги отнасят към ежедневието си живот, както и към възможностите да участват в различните сфери на обществото.

Оценката трябва да се направи както на индивидуално, така и на групово ниво, и може да се комбинира с насоки и обучение от страна на преподавателите. Преподавателите трябва да бъдат отворени за участниците и да отразяват тяхната собствена роля. Това прави възможно да се адаптира учебният процес към потребностите на участниците.

Ако е възможно, добра идея е групата от учащи се да се събере около четири до шест месеца след приключване на курса и да се продължи с по-постоянен диалог за преживяванията им. Освен това ще бъде от полза както за бивши, така и за настоящи обучаващи се, да се осигури пространство и време, в които бившите участници да споделят опита си със съществуващите в момента учебни групи.

5. Преходен период преди и след края на програмата

Ученето през целия живот е един непрекъснат процес на преход и той не спира, когато дадена програма достигне до своя край. Образованието за възрастни трябва да се разглежда не само като „доставчик“ на курсове, работни срещи и семинари, а и като сподвижник за учащите се, когато те излязат „навън“ в реалния свят с новите си знания и придобити умения. Образованието за възрастни трябва да държи вратите отворени за обучаващите се не само когато те започват или продължават образованието си, но също и когато искат да се върнат, за да обсъдят постигнатия успех, пречките, пред които са изправени, и новите предизвикателства. Институциите за образование за възрастни трябва да предлагат насоки и дискусии в диалог с учащите се; предлагането на групово обсъждане, наставничество или консултиране изглеждат подходящи формати за постигане на тази цел.

От основно значение е образователната подкрепа да не се възприема като „еднократно“ действие, а като устойчива мярка, която стимулира процесите на учене през целия живот. За да се преодолее „пропастта“ между участието в програмата и живота след това, ние считаме следните принципи за особено важни.

5.1 Оценка и обсъждане заедно с участниците по време на целия процес

Оценката не трябва да се оставя едва за края на процеса на обучение. Оценката е наистина мощен инструмент за самия процес на обучението и трябва да бъде непрекъснат процес. Към

Служба за обучение и придобиване на умения за възрастни - Лестър (Leicester Adult Skills and Learning Service, LASALS), Англия

✓ насоки преди завършване на курса

В Службата за обучение и придобиване на умения за възрастни - Лестър процесът на обучение е под формата на учебно партньорство между преподавателя и обучаващия се, като преподавателите питат всеки обучаващ се за индивидуалните му потребности, така че курсът да може да отговори възможно най-добре на тези потребности. Обучаващите се решават сами за себе си в кои области биха искали да бъдат обучавани, което означава, че учебните им интереси са включени в планирането на учебната програма.

Освен това обучаващите се и преподавателите в LASALS водят регистър на напредъка и постиженията, както и индивидуален план за обучение. Това е документ, който дава възможност на обучаемия и преподавателя да се споразумеят относно индивидуалните резултати от обучението и как и кога те ще бъдат оценени.

В края на обучението си учащите се в LASALS получават консултации за възможностите за развитие и изискванията, както в рамките на тази, така и на други организации. Преподавателите получават „напредък“, както и „контролен списък за края на курса“, с което им се напомня и помага при работата по насочване преди приключване на обучението.

Повече информация за LASALS можете да намерите на адрес <http://www.lasals.co.uk/>

5.2 Фокусиране върху резултатите от обучението, придобитите умения и тяхното използване

Визуализирането съвместно с обучаващите се на онова, което те в действителност са научили в резултат на курса, може да бъде полезно упражнение. Създаването на списъци на вече постигнатото може да доведе до обсъждане с участниците как те могат да използват тези нови компетенции в различни ситуации.

Дом на науката и техниката – Враца, България

✓ насочване след края на програмата

Домът на науката и техниката осигурява професионално обучение и има за цел да помогне на безработните хора да навлязат на пазара на труда, като подобрят квалификацията си. В един от курсовете участниците се обучават как да започнат свой собствен бизнес. Обучаващите се получават подкрепа при разработването на собствените си бизнес-планове и бизнес-програми. Диалогът с участниците продължава и след завършване на курса. Някои от тях в момента получават насоки от обучители от Дома на техниката, като същевременно развиват свой собствен бизнес-план и кандидатстват за безвъзмездна финансова помощ за стартиране на собствен малък бизнес.

Можете да намерите повече информация за Дом на науката и техниката – Враца тук: dnt-vratza.com

5.3 Превръщане на завършилите курсисти в модели за подражание

Институцията трябва да създава и да посредничи за срещи с бивши „ученици“. Това може да бъде важна част от процеса на обучение. По този начин се мотивират участниците, а в същото време се отдава признание на бившите участници като важни лица. Бившите участници може да бъдат канени като гост-преподаватели, които споделят своя опит за това как процесът на обучение им е помогнал в живота след края на курса. Те могат да помогнат на учащите се да открият възможности и препятствия, както и да намерят правилния път напред. Тъй като са били в същото положение като обучаващите се, споделеното от тях се възприема с висока степен на достоверност.

Друг вариант е да се заведе цялата група обучаващи се на посещение при бивши участници и да видят сами как те са се реализирали - например чрез намиране на трудова заетост или работа в социални организации.

Гимназия „Уикс“, Швеция

✓ застъпници за обучение

✓ мрежи на обучаващите се

Гимназия „Уикс“ предлага пет едногодишни художествени курса: по театър, музика, творческо писане, изящни изкуства. Начинът, по който се провеждат програмите, може да бъде наречен „Отворени врати“. По време на програмата учителите и участниците поддържат връзка (чрез посещения, социалните медии, по имейл

и т.н.) с хора, които работят в същата област, така че участникът, когато завърши, да разполага с широка мрежа и избор на възможни места за срещи и за бъдеще. Ние полагаме специални усилия за това да дадем на завършилите възможността да се свържат с бивши участници, които след курса са си намерили работа в същата област.

Срещите с други хора, които са активни в областта на изкуството/културата, дават на новите участници куража да продължат. Затова бивши участници често са канени отново да посетят „Уик“. Бивши участници се връщат, за да видят „новите“ в дните, когато има представления или в дните на „отворени врати“. Бившите участници са важни модели за подражание и когато работят като гост-преподаватели. Участниците и бивши участници от различни години се свързват един с друг в социалните мрежи и в организацията на курсистите (Wik's elevforbund).

Както „Уик“ работи за пресичане на границите между формите на изкуството, тази мрежа създава отношения за цял живот между културните дейци и занимаващите се с изкуство. Това води например до планиране на културни дейности и фестивали от бивши „ученици“ в различни места и градове в Швеция.

Можете да намерите повече информация за гимназия

„Уик“ тук: <http://www.lul.se/sv/Kampanjwebbar/Wiks-folkhogskola/Wik-Folk-High-School/>

5.4 Отваряне на вратите за институции и организации

Една много важна част от ученето през целия живот е да се завоюват нови пространства и ситуации, които да станат част от живота на човека. Учебният процес трябва да включва посещения на обществени срещи, работни места, бюра по труда, културни домове, библиотеки, болници, обществени организации, политически партии и т.н. Посещенията трябва да бъдат подготвени и по-късно обсъдени, като се вземат предвид аспектите на многообразието в учебните групи.

Образователни институции, които са част от социалните движения или организации на гражданското общество, имат широк спектър от бъдещи възможности, които да предложат на участниците..

Учебен дом за женско образование Франкфурт - berami berufliche integration, Германия

✓ сътрудничество

✓ гражданско участие

Berami е сдружение с акцент върху професионалната интеграция на жените-мигранти. Организацията поддържа широка мрежа за сътрудничество, чиято цел е да свърже експертите. Освен, че предоставя съвети, Berami работи също за признаването на професионалната и общообразователната квалификация, придобита в родните страни на имигрантите.

Освен това Berami организира дейността на „Учебния дом“, който предоставя инфраструктурата за самостоятелно организирано

гражданско участие. „Учебният дом“ предлага едногодишна програма за обучение на заинтересованите участници, като целта е те да станат културни медиатори в две различни тематични направления: медицински сестри и работа с възрастни. Една от основните цели е да се обучават доброволци, които искат да се включат и да се увеличат приноса на имигрантите в областта на гражданското участие. Обучението е безплатно за участниците и включва обучение по комуникационни умения, справяне с конфликти и др.

Повече информация на адрес www.berami.de (на немски език).

5.5 Насърчаване на общуването и доверието

Важно е учащите се да се чувстват добре приети по време на целия процес. Това означава, че преподавателите трябва да създадат среда, в която всички се чувстват чути и разбрани. Също толкова важно е учащите се да са готови да се справят с обстановка и ситуации след края на курса, при които може да не са толкова радушно приети.

Консултиране за образование - Jubiz, Volkshochschulen Виена, Австрия

✓ **консултиране**

✓ **изграждане на трайни взаимоотношения**

Центърът за образователно консултиране в Младежкия образователен център на Wiener Volkshochschulen (Jubiz) предлага индивидуална социално-образователна подкрепа извън конкретните курсове и има за цел да установи тесни и трайни отношения с обучаваните. Ключов фактор за успеха на тази работа е личният контакт и доверието между консултантите, обучаващите, социалните работници и учащите се, както увереността у последните, че ще бъдат изслушани и приети.

<http://www.vhs.at/16-vhs-ottakring/jubiz.html>

(на немски език).

5.6 Разглеждане на индивида в конкретната му среда

При анализа на това как процесът на обучение може да помогне на обучаемия да участва в различни сфери на обществото, трябва да се използва едновременно индивидуален и структуриран подход. Това трябва да се направи заедно с участниците. Какви са пречките за участие, които мога да се преодолея сам, и как мога аз заедно с други хора да се опитам да променя структурните пречки пред участието?

„Червената нишка“ - Гимназия в Кварнби, Швеция

✓ **гражданско участие**

✓ **„отворени врати“**

Курсът „Червената нишка“ на гимназията в Кварнби, Швеция, е насочен към жените от ромски произход с ниско ниво на квалификация. Училището поддържа връзки с редица различни организации. Участниците се насърчават да участват в развитието

на обществото в рамките на програмата. Ромските групи (в Швеция има най-малко пет различни ромски групи) се считат за най-изключените и дискриминирани групи в Швеция. Участниците в „Червената нишка“ са се научили да инициират и управляват асоциация (едновременно умения и знания). Това е от съществено значение в шведското общество, с цел да могат да защитят и развиват правата си и да си взаимодействат с други групи, власти и политици. Освен това така се създава и възможност да се получи платена работа. С активното съдействие на директора на училището участниците създадоха асоциация на ромските жени.

Младежки център Фландрия - La Ligue de l'enseignement, Франция

✓ **сътрудничество**

✓ **консултиране**

Целта на центъра е да се помогне на младите хора (предимно млади имигранти) да получат достъп до образование и заетост, да се насърчи тяхната социална интеграция и правата на личността. За постигането на тези цели центърът предлага различни услуги в партньорство с други местни асоциации: съвети за жилищното настаняване, образованието на децата, пазара на труда, курсове по френски език, културни и развлекателни дейности и сесии за здравна просвета и правни консултации. местните партньорства са от решаващо значение за тези услуги, тъй като много от посетителите се намират в много несигурна ситуация. Те са лишени от най-основни права като например жилище или образование, като придружаването им е времеемко начинание и излиза извън рамките на средствата на младежкия център. Чрез включването на други асоциации може да се комбинират и споделят ноу-хау, опит и задачи.

За повече информация посетете www.ligueparis.org/antennes-jeunes-flandre

Използвана литература

Bau-Madsen, Jeanne. Study Circle - the Workshop of Democracy. Folkevirke.

Elboj, Carmen and Reko Niemela. "Sub-Communities of Mutual Learners in the Classroom: The Case of interactive Groups." в: Revista de Psicodidactica. 15 (2) 2010. 177-189.

Freire, Paulo. Pedagogy of the Oppressed: 30th Anniversary Edition. New York: Continuum, 2001.

Kil, Monika, B. Dasch and M. Henkes, under collaboration of Laura Lucker. Outreach-Empowerment-Diversity: Collection, Presentation and Analysis of Good Practice Examples from Adult Education Leading Towards an inclusive Society. Deutsches institut fur Erwachsenenbildung. 2013.

Larson, Berit. The Focal Point of Popular Adult Education - From Teaching Citizenship to Learning Democracy. Лекция, изнесена на семинар за обучители на OED, 17ти април 2013.

McGivney, Veronica. Outreach. NiACE Briefing Sheet 17, 2001.

Moser, Helga (Editor). Opening Doors to Adult Education for Migrants Guidelines for working with Education Ambassadors - Grundtvig "Learning Community" Project. Graz, 2012. 17.

"Social value of Adult Learning for Community Empowerment". NiACE, 2011.

Suda, Liz. "Dialogic Literary Circles: a Practice Matching the Theory." в: Fine Print: a Journal of Adult English Language and Literacy Education. Melbourne: Victorian Adult Literacy and Basic Education Council, 2002. 7-10.

Авторски принос

Страници 8,9,17,23:

Shutterstock

Страница 12:

Dafni Kek, Гърция

Страници: 14,15,20,22:

Iernbaum.wien, Австрия

Страници 16, 24:ч

Амели Луи - Училище за възрастни в Ла Вернеда-Сант Марти, Испания

Страница 19:

©Kamen tabakov, <http://www.flickr.com/photos/kamen-tabakov/3865090701/>, без промени.

Страница 20:

FAEA, Финландия

Страница 21:

Mannheimer Abendakademie

Notes

¹ Вж. EAEA. Adult Education Trends and issues in Europe 2006, http://www.ginconet.eu/sites/default/files/library/AE_trends_issues_Europe.pdf (последен достъп 2ри януари 2014г.)

² People at risk of poverty or social exclusion", http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=T2020_50, последен достъп 30ти юни 2013 г.

³ "Poverty and Social Exclusion", <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catid=751> (последен достъп 30ти юни 2013 г.)

⁴ Вж. European Commission. Roma and Education: Challenges and Opportunities in the European Union. Publications Office of the European Union: 2012. 17

⁵ Паоло Фрейре е бразилски преподавател и философ, който полага основите на критичната педагогика през 70-те години на XX век.

⁶ Вж. Freire 74

⁷ Вж. European Commission. Study on Active Citizenship Education, Final Report. Publications Office of the European Union: 2007. http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/activecit_en.pdf, последен достъп 21ти април 2013 г.

⁸ Вж. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (Official Journal L 394 of 30.12.2006). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>, последен достъп на 31ви януари 2014 г.

⁹ Повечето от примерите за добри практики, предоставени на следните страници, са били публикувани в Kil, Monika, B. Dasch and M. Henkes. Outreach - Empowerment - Diversity: Collection, presentation and analysis of good practice examples from Adult Education leading towards an inclusive society. Бон: Deutsches institut fur Erwachsenenbildung, 2013. Освен това са включени примери, събрани в докладите за обратна връзка, написани от практикуващи в тази област и други експерти, отпратили коментари по първата редакция на тази публикация

¹⁰ Повечето от примерите са събрани за специфична целева група. Въпреки това ние вярваме, че много от идеите могат да бъдат прехвърлени към работа и с други групи.

¹¹ Вж. Moser, Helga (Editor). Opening Doors to Adult Education for Migrants Guidelines for working with Education Ambassadors - Grundtvig "Learning Community" Project. Graz, 2012. 17. http://www.zebra.or.at/projekte/LearningCommunity_Opening-doors.pdf, последен достъп 20ти март 2014 г.

¹² За преглед на различните информационни модели вж. МакГивни (McGivney)

¹³ Уменията, необходими на персонала, който работи на терен, както са очертани от МакГивни и използвани при анализа на примерите за добри практики от членове на OED: „Работата на терен за осъществяване на контакт и популяризиране (outreach) изисква много широк спектър от практически и междуличностни умения. Служителите трябва да са в състояние да провеждат местни изследвания; да идентифицират местни мрежи; да осъществяват контакт и да преговарят с различни агенции, групи и индивиди; да взаимодействат с хората, да се вслушват в тях и да се определят техните интереси и потребности от обучение; да създават и координират срещи; да локализират и да преговарят за ползване на помещения; да посредничат разбирането между групи и доставчици. При изпълнение на тези и други задачи те трябва да имат: чувствителност, уважение към другите и към самата общност, в която работят; способността да се приспособяват към различни групи и различни ситуации и да реагират на понякога на диаметрално противоположни изисквания и потребности.“

¹⁴ Suda, Liz. "Dialogic Literary Circles: a Practice Matching the Theory." в: Fine Print: a Journal of Adult English Language and Literacy Education. Melbourne: Victorian Adult Literacy and Basic Education Council, 2002. 7

¹⁵ За повече информация относно „шестте шапки за мислене“ на де Боно вижте <http://www.debonothinkingsystems.com/tools/6hats.htm>

¹⁶ Вж. Elboj, Carmen and Reko Niemela. "Sub-Communities of Mutual Learners in the Classroom: The Case of interactive Groups." в: Revista de Psicodidactica. 15(2) 2010. 177-189.

¹⁷ Вж. пак там, 183

ГЛАВА	ИНСТИТУЦИЯ	ПРИМЕР	ПАРТНЬОР ОТ МРЕЖАТА, ПРЕДОСТАВЯЩ ПРИМЕРА
1.1	Greenwich Community College, Англия	Проект GREAT	Алистър Локхарт Смит, Национален институт за продължаващото образование за възрастни (NIACE)
1.1	Център за образование за възрастни Кварнби, Швеция	„Червената нишка“	Матс Ен (Mats Ehn) и (Ingegerd Akselsson Le Douaron) (Ингерера Акселсон льо Дуарон), Учене за активно гражданство - FOLAC
2.1	Escuela de Personas Adultas La Verneda-Sant Martí, Испания	Подход за работа „между равнопоставени“ (peer-to-peer)	Наталия Фернандес, Ромска асоциация на жените „Дром Котар Местипен“
2.2	Център за образование за възрастни Кварнби, Швеция	„Червената нишка“	Матс Ен (Mats Ehn) и (Ingegerd Akselsson Le Douaron) (Ингерера Акселсон льо Дуарон), Учене за активно гражданство - FOLAC
2.3	La Ligue de l'enseignement de Dordogne (La Ligue 24), Франция	Гъвкав график на курса	Мелани Шогер (Melanie Schoger), La Ligue de l'enseignement
2.3	Kansan Sivistysliitto (KSL), Финландия	„Ежедневни умения за имигранти“	Йохани Лариенко (Johanni Larjenko), Финландска асоциация за образование за възрастни (FAEA)
2.3	Гимназия Сундсвал, Швеция	Преодоляване на пречките за участие	Матс Ен (Mats Ehn), Учене за активно гражданство - FOLAC
3.1	Фондация за интеграция и миграция „Нашите хора“ (MISA), Естония	Езиков клуб	Тина Ягер (Tiina Jaager), Естонска асоциация за неформално образование за възрастни (ENAEA)
3.2	Център за образование за възрастни Виена, Австрия	„Немски език в парка“	Д-р Томас Фриц, Ierngraum.wien
3.2	Sprogcentret i Kalundborg, Дания	Разнообразни пространства за учене	Д-р Трине Бендикс Кнудсен (Trine Bendix Knudsen), Датската асоциация за образованието за възрастни (DAEA)
3.3	Център за образование за възрастни Кварнби, Швеция	„Червената нишка“	Матс Ен (Mats Ehn) и (Ingegerd Akselsson Le Douaron) (Ингерера Акселсон льо Дуарон), Учене за активно гражданство - FOLAC
3.4	КАМА Виена, Австрия	Курсове, водени от лица, търсещи убежище, бежанци и мигранти	Д-р Томас Фриц, Ierngraum.wien
3.5	Escuela de Personas Adultas La Verneda-Sant Martí, Испания	Диалогични литературни кръжоци	Наталия Фернандес, Ромска асоциация на жените „Дром Котар Местипен“
3.5	Folkevirke Дания	Просветителски кръжок	Д-р Трине Бендикс Кнудсен (Trine Bendix Knudsen), Датската асоциация за образованието за възрастни (DAEA)
3.5	DAFNI КЕК, Гърция	View'n'Act („Виж и пресъздай“)	Василики Цекура (Vassiliki Tsekoura), Дафни центро епагелматикис катартикс, ДАФНИ КЕК
3.6	VHS Офенбург, Германия	Разговори за филми	Лиса Фрайганг (Lisa Freigang), Германска асоциация за образование възрастни (DVV)
3.7	Escuela de Personas Adultas La Verneda-Sant Martí, Испания	Интерактивни групи	Наталия Фернандес, Ромска асоциация на жените „Дром Котар Местипен“
3.8	„Трета възраст“, Ирландия	Faite isteach	Д-р Катрин Монсел (Catherine Maunsell), Център за образование на хора в неравностойно положение, St. Patrick's College, Дръмкондра; A College of Dublin City University
4.1	Служба за обучение и придобиване на умения за възрастни - Лестър (Leicester Adult Skills and Learning Service, LASALS), Англия	Фокус групи на обучаващи се	Алистър Локхарт Смит, Национален институт за продължаващото образование за възрастни (NIACE)
4.1	Образователен център за възрастни - Мамак, Турция	Оценка на потребностите на учащите се	Арзу Озьол (Arzu Ozyol), Проекти и консултантска дейност „ХИДРА“
4.2	Escuela de Personas Adultas La Verneda-Sant Martí, Испания	институционализирано участие на учащите се	Наталия Фернандес, Ромска асоциация на жените „Дром Котар Местипен“
4.3	Mannheimer Abendakademie und Volkshochschul GmbH Германия	Имигрантите стават разпространители на образование за възрастни	Лиса Фрайганг (Lisa Freigang), Германска асоциация за образование възрастни (DVV)
5.1	Служба за обучение и придобиване на умения за възрастни - Лестър (Leicester Adult Skills and Learning Service, LASALS), Англия	Учебни планове	Алистър Локхарт Смит, Национален институт за продължаващото образование за възрастни (NIACE)
5.2	Дом на науката и техниката, България	Консултации за ориентация след завършване на курса	Евелина Васкова, „Дом на науката и техниката“
5.3	Гимназия Wik's, Швеция	Мрежи на обучаващите се	Матс Ен (Mats Ehn) и (Ingegerd Akselsson Le Douaron) (Ингерера Акселсон льо Дуарон), Учене за активно гражданство - FOLAC
5.4	berami berufliche integration e.V., Германия	Учебен дом	Проф. д-р Моника Кил (Monika Kil), Donau- Universitat Krems (предишно название DIE Bonn)
5.5	Център за образование за възрастни Виена, Австрия	Младежки образователен център на Wiener Volkshochschulen (Jubiz)	Д-р Томас Фриц, Ierngraum.wien
5.6	Център за образование за възрастни Кварнби, Швеция	„Червената нишка“	Матс Ен (Mats Ehn) и (Ingegerd Akselsson Le Douaron) (Ингерера Акселсон льо Дуарон), Учене за активно гражданство - FOLAC
5.6	La Ligue de l'enseignement -Младежки център Фландрия, Франция	Формиране на партньорства за изпълнение на потребностите на участниците	Мелани Шогер (Melanie Schoger), La Ligue de l'enseignement

